

SZELLEMI ALKOTÁSOK BÜNTETŐJOGI VÉDELME – I. RÉSZ

Tanulmányunk célja a szellemitulajdon-jogokat sértő bűncselekményekkel kapcsolatban kialakult joggyakorlat átfogó vizsgálata, a tapasztalt problémák megvilágítása, a megoldások keresése.

A szellemitulajdon-jog mind a polgári, mind a büntetőjogban rendkívül speciális jogterületnek számít. Amíg azonban a polgári jogérvényesítés során iparjogvédelmi és egyes szerzői jogi jogvitás ügyekben első fokon a Fővárosi Bíróság rendelkezik kizárólagos illetékességgel, hatáskörrel, addig büntetőügyekben ez a fajta specializáció hiányzik, a joggyakorlat így kevésbé kifinomult és konzekvens.

Reméljük, hogy a gyakorlati problémákkal is foglalkozó tanulmányunk a jogalkalmazók számára hasznos útmutató, a jogalkotó számára megfontolásra érdemes vitaanyag lesz.

Tanulmányunk első részében a szellemitulajdon-jogokat sértő bűncselekmények tényállásainak dogmatikai elemzését végezzük el, míg a későbbiekben megjelenő második részben gyakorlati szempontból lényeges eljárásjogi kérdéseket vizsgálunk.

1. A szellemitulajdon-jogokat sértő bűncselekmények – a tényállások dogmatikai elemzése

E fejezetben a szellemitulajdon-jogokat sértő bűncselekményeket mutatjuk be a klasszikus anyagi jogi szempontok mentén haladva.

A teljesség kedvéért valamennyi tényállást elemezni fogjuk, azonban a hangsúlyt a gyakorlatban legtöbbször előforduló bűncselekményekre helyezzük, amelyek: áru hamis megjelölése (Btk. 296. §); iparjogvédelmi jogok megsértése (Btk. 329/D. §); szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése (Btk. 329/A. §).

A többi három tényállás – mint a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátszása (Btk. 329/B. §); jogkezelési adat meghamisítása (Btk. 329/C. §); bitorlás (Btk. 329. §) – a dogmatikailag járulékos, illetve elenyésző számban megjelenő bűncselekmény, így azokat csak röviden ismertetjük.¹

¹ A dr. Windt Szandra és dr. Szabó Imre által készített A szellemi tulajdonjogokat sértő bűncselekmények vizsgálata c. kriminálstatisztikai elemzés szerint (Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2010, kézirat) a 2002 és 2009 között vizsgált, a szellemitulajdon-jogokat sértő bűncselekmények között a bitorlás, a jogkezelési adat meghamisítása 0,0%-ot tett ki, míg a szerzői vagy szerzői jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátszása 1,5%-ot.

1.1. Áru hamis megjelölése

Btk. 296. § Aki árut – a versenytárs hozzájárulása nélkül – olyan jellegzetes külsővel, csomagolással, megjelöléssel vagy elnevezéssel állít elő, amelyről a versenytárs, illetőleg annak jellegzetes tulajdonsággal rendelkező áruja ismerhető fel, vagy ilyen árut forgalomba hozatal céljából megszerez, tart, illetőleg forgalomba hoz, büntetést követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

1.1.1. A tárgyalt bűncselekmény a többi szellemitulajdon-jogot sértő bűncselekménytől elkülönülve nem a Btk. XIII. fejezetében, a vagyon elleni bűncselekmények között, hanem a XII. fejezetében, a gazdasági bűncselekmények között található. Ennek az az oka, hogy a bűncselekmény közvetlenül nem a szellemitulajdon-jogokat, hanem a gazdasági verseny tisztaságát, azon belül is a versenytárs(ak) érdekeit védi. Közvetve azonban a gyakorlatban az esetek döntő többségében a szellemitulajdon-jogok védelmét is ellátja.

Ugyanezen jogtárgyat nem pusztán a büntetőjog, hanem a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (továbbiakban: Tptv.) 6. §-a is védi.

„Tilos az árut, szolgáltatást (a továbbiakban együtt: áru) a versenytárs hozzájárulása nélkül olyan jellegzetes külsővel, csomagolással, megjelöléssel – ideértve az eredetmegjelölést is – vagy elnevezéssel előállítani vagy forgalomba hozni, reklámozni, továbbá olyan nevet, megjelölést vagy árujelzőt használni, amelyről a versenytársat, illetőleg annak áruját szokták felismerni.”

Bár a Btk. és a Tptv. szabályai szinte teljesen fedik egymást, az áru hamis megjelölése bűncselekmény megvalósulásának vizsgálatakor a jogalkalmazónak nem kell a Tptv. rendelkezéseit – mint keret szabályt kitöltő normát – vizsgálnia. Ellentétben ugyanis a szerzői és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése bűncselekménnyel, az áru hamis megjelölésének törvényi tényállása nem keretrendelkezés. Az előbbi bűncselekmény ugyanis a szerzői jogok megsértését pónalizálja anélkül, hogy konkrétan meghatározná, mit ért szerzői jogi jogsértés alatt; annak eldöntésekor, hogy a szerzői jogi jogsértés, így a bűncselekmény megvalósult-e, a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI tv. (továbbiakban: Sztj.) rendelkezéseit kell figyelembe venni. Az áru hamis megjelölésének büntette azonban önmagában teljes diszpozíciót határoz meg, vagyis nem utal más jogszabályra; egyértelműen meghatározza a büntetőjogi szankcióval fenyegetett cselekményt.²

Természetesen a polgári jogban kimunkált jogelveket a büntetőeljárásban is figyelembe lehet venni, azonban sok esetben találkozunk ellentétes jogértelmezéssel.

Tapasztalatunk szerint például a polgári bíróságok a „szokták felismerni” fordulat fennálltát lényegesen szigorúbban vizsgálják, mint a büntető hatóságok.

² „A védői hivatkozással ellentétben megállapítható, hogy a Btk. 296. §-a ún. sui generis norma, és nem keretrendelkezés” – a Legfelsőbb Bíróság EBH1999. 7. számon közzétett eseti döntése.

Megjegyzendő az is, hogy a jellegbitorlási ügyekben kialakult gyakorlat szerint az összetéveszthetőség megállapítása nem szakkérdés: „a bírói gyakorlat szerint az általános fogyasztói szokások szintjén az összetéveszthetőség megítélése nem minősül olyan szakkérdésnek, melyhez szakértő igénybevétele lenne szükséges.” (BH2006. 328) Ezzel ellentétben büntetőügyekben jellemző, hogy a kérdés eldöntésére szakértőt rendelnek ki az illetékes hatóságok.

Szerencsés lenne, ha a két jogterület a jogsértések megállapíthatósága körében a jelenleginél egységesebb gyakorlatot alkalmazna.

1.1.2. A bűncselekmény *sértettje* a versenytárs. A versenytárs fogalmát sem a Btk. sem a Tptv. nem határozza meg egyértelműen, így annak eldöntése, hogy az adott esetben a sértett versenytárs volt-e, sok esetben értelmezési problémát jelent. Belföldi székhelyű, azonos tevékenységet végző vállalkozások esetében a versenytársi minőség megállapítása általában aggálytalan. Külföldi székhelyű társaságok esetében azonban hasznos lehet egy jellegbitorlási ügyben született bírósági határozat alábbi megállapítása: „A Tptv. 6. §-ban foglalt tényállás alapján annak megítéléséhez, hogy a külföldi székhelyű felperes az alperes versenytársának minősül-e, szükséges annak vizsgálata, hogy a felperes ugyanazon a piacon a gazdasági versenyben érdekelt vállalkozásnak minősül-e.” (BH2011. 39.)

1.1.3. A bűncselekmény *elkövetési tárgya* a hamis áru.³ A gazdasági bűncselekmények tekintetében a Btk. 315. §-a értelmében árun ipari vagy egyéb gazdasági jellegű szolgáltatást is érteni kell.

*„Az elkövetés tárgyát képező áru olyan jellegzetes külsővel, csomagolással, megjelöléssel vagy elnevezéssel bír, amelyről a versenytárs, illetőleg annak jellegzetes tulajdonsággal rendelkező áruja ismerhető fel.”*⁴

Jellemzően a megjelölést vagy az elnevezést szokták utánozni az elkövetők, de a jellegzetes formai kialakítás másolása (vagy a kettő együttesen) is megvalósulhat.

Az esetek többségében az utánzott megjelölések egyben védjegyoltalom alatt is állnak, ez azonban nem feltétele a bűncselekmény megvalósulásának. A hangsúly azon van, hogy a jellegzetes megjelölést, elnevezést egy meghatározott vállalkozáshoz kössék a fogyasztók; a formális iparjogvédelmi oltalom léte tehát irreleváns.

1.1.4. A bűncselekmény *elkövetési magatartásai* az áru előállítás, forgalomba hozatal céljából történő megszerzése, tartása és forgalomba hozatala.

³ Az áru hamis megjelölése bűncselekmény elkövetési tárgya az utánzat, a hamisítvány, vagyis az az áru, amelyet a versenytárs ugyanilyen rendeltetésű árujának jellegzetes tulajdonságaival ruháztak fel. BH2008. 326.

⁴ Berkes György (szerk.): Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára, 2. kiadás. HVG-ORAC, Budapest, 2010, p. 863.

A bűncselekmény *immateriális* bűncselekmény, vagyis a tényállás nem értékel eredményt. Nem szükséges, hogy az adott hamis árú akár egy fogyasztó is összetévesse a versenytárs árújával. Elegendő, ha erre az áru objektíve alkalmas. Gyakran tapasztaljuk azonban, hogy a jogalkalmazók nem az összetéveszthetőség veszélyének fennálltát vizsgálják, hanem azt, hogy megvalósult-e a fogyasztók tényleges megtévesztése. Fontos hangsúlyozni, hogy a tényállás nem követeli meg a fogyasztói érdekek sérelmét, a fogyasztók megtévesztését. Sok esetben a fogyasztó kifejezetten tudja hogy a „kínai piacon” az eredeti termék ellenértékének a töredékéért hamis terméket vásárol, ami nem akadályozza annak, hogy a bűncselekmény elkövetése megállapítható legyen.⁵

1.1.5. A tényállás megvalósulásának további feltétele a *versenytárs hozzájárulásának hiánya* (negatív tényállási elem). Olykor az adott árúnak több forgalmazója is jelen van a magyar piacon, így valamennyien versenytársnak minősülhetnek. Ekkor szem előtt kell tartani, hogy egy egyszerű forgalmazó általában nem kap felhatalmazást az eredeti jogosulttól arra, hogy pl. a megjelölés használatára további engedélyt adjon. Erre tekintettel gondosan vizsgálendő, hogy mely versenytárs jogosult a hozzájárulás megadására.

1.1.6. A bűncselekmény *alánya* bárki lehet, aki versenytársi pozícióban van.

1.1.7. A bűncselekmény kizárólag *szándékosan* követhető el. „Az áru előállításával és forgalomba hozatalával megvalósuló fordulata egyenes és eshetőleges szándékkal is elkövethető, az áru megszerzése és tartása azonban csak akkor ütközik a tényállásba, ha forgalomba hozatal céljából történik”,⁶ így ez utóbbiak a célzatra tekintettel csak egyenes szándékkal követhetők el.

1.1.8. A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1979. évi 5. törvényerejű rendelet (továbbiakban: Btk.) értelmében szabálysértés valósul meg, ha az áru hamis megjelölését százezer forintot meg nem haladó értékre követik el. A bűncselekmény értékhatárának megállapítása során – ahogy azt a Legfelsőbb Bíróság 2008. 326. sz. határozatában kimondta – az elkövetési tárgy (hamis áru) értékét kell alapul venni, nem pedig a versenytárs árújának (az eredeti árúnak) az értékét.

A gyakorlatban azonban a rendbeliség és az elkövetési érték megállapítása nem egyszerű feladat. Célszerűnek tartjuk az alábbi jogeseten keresztül szemléltetni az értelmezési nehézségeket.

⁵ Ezt a fogyasztást nevezi dr. Karsai Krisztina „szimbolikus fogyasztásnak,” és hangsúlyozza, hogy a vásárlók jelentős része tisztában van azzal, hogy nem eredeti terméket vásárolt. Dr. Karsai Krisztina: Büntetőjogi jogtárgyak a hamis árúk elleni küzdelemben. Magyar Jog, 2010. 12. sz.

⁶ Berkes: i. m. (4), p. 868.

A vádlottól a következő termékeket foglalták le:

- 18 db fekete, bőr, Gucci márkajelzéssel ellátott derékszíjat 18 000 forint értékben,
- 20 db fekete, bőr, Hugo Boss márkajelzéssel ellátott derékszíjat 20 000 forint értékben,
- 27 db fekete, szövött textil anyagú, Fubu márkajelzéssel ellátott övet 18 900 forint értékben,
- 51 db fekete, valódi bőr, Levis márkajelzéssel ellátott derékszíjat 76 500 forint értékben,
- 5 db Gucci márkajelzéssel ellátott nadrágot 22 500 forint értékben és
- 132 db Hugo Boss márkajelzéssel ellátott farmernadrágot összesen 1 042 800 forint értékben.

Kérdés, hogy az elkövetési értéket és rendbeliséget mi alapján kell meghatározni?

a) valamennyi márkajelzésű és valamennyi fajtájú (értsd pl. derékszíj) termék együttes értékét kell figyelembe venni (így egyrendbeli áru hamis megjelölése bűncselekmény valósul meg), vagy

b) tekintettel arra, hogy a bűncselekmény rendbeliségét a sértettek (versenytársak) száma határozza meg, az egyes márkajelzésű termékeket külön kell értékelni?

A Legfelsőbb Bíróság ez utóbbi értelmezést tartja irányadónak azzal kiegészítve, hogy az egyazon versenytárs jogát sértő különböző termékek egységet képeznek. Így a fenti tényállás helyes minősítése: egyrendbeli áru hamis megjelölésének büntette (Hugo Boss farmernadrágok és derékszíjak együttes értéke: 1 062 800 Ft) és háromrendbeli áru hamis megjelölése szabálysértése (Gucci, Fubu és Levis feliratú termékek értéke mind 100 000–100 000 Ft alatt maradt).

Még mindig a rendbeliség kérdésénél maradva az áru előállítására és az azt követő forgalomba hozatala természetes egységes alkot. Ha azonban a két elkövetési magatartás időben és térben is elkülönül, és az elkövető akaratelhatározása különválasztható, a természetes egység nem állapítható meg.

1.1.9. A bűncselekmény valóságos alaki halmazatban állhat a rossz minőségű termék forgalomba hozatalával (Btk. 292–293. §), hiszen ugyanazon magatartással akár mindkét bűncselekmény is elkövethető. (A két bűncselekmény megvalósulhat például akkor, amikor rossz minőségű és hamis megjelöléssel ellátott műszaki cikket forgalmaznak.)

A fogyasztó megtévesztésének vétségével (Btk. 296/A. §) – tekintettel arra, hogy ez a bűncselekmény eltérő magatartással valósul meg – az áru hamis megjelölésének büntette valóságos anyagi halmazatban állhat. (E két bűncselekmény például akkor valósul meg, amikor a hamis megjelöléssel ellátott terméket nem „hamisként”, hanem „a gyártósorról levett” eredeti terméként értékesítik.)

A csalással (Btk. 318. §) kapcsolatban „ha a történeti tényállás mindkét bűncselekmény elemeit megvalósítja, és a büntetési tételek azonosak, akkor csak a gazdasági bűncselek-

mény megállapítására kerülhet sor. Egyébként a súlyosabb, vagyon elleni bűncselekmény elnyeli az enyhébb gazdasági bűncselekményt.”⁷

Az áru hamis megjelölése büntetendő és az iparjogvédelmi jogok megsértése vétségének (Btk. 329/A. §) elhatárolási kérdéseit célszerűnek tartjuk ez utóbbi bűncselekmény ismeretét követően tárgyalni.

1.2. Bitorlás

Btk. 329. § (1) Aki

a) más szellemi alkotását sajátjaként tünteti fel, és ezzel a jogosultnak vagyoni hátrányt okoz,

b) gazdálkodó szervezetnél betöltött munkakörével, tiszttségével, tagságával visszaélve más szellemi alkotásának hasznosítását vagy az alkotáshoz fűződő jogok érvényesítését attól teszi függővé, hogy annak díjából, illetve az abból származó haszonból vagy nyereségből részesítsék, illetve jogosultként tüntessék fel, büntetést követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) E § alkalmazásában szellemi alkotás: az irodalmi, tudományos és művészeti alkotás, a találmány, a növényfajta, a használati minta, a formatervezési minta és a mikroelektronikai félvezető termék topográfiaja.

1.2.1. A bitorlás a legrégebbi tényállás, azt már a Btk. elődje, az 1961. évi V. törvény is ismerte. A bitorlás szó a polgári jogban két jogintézményt is jelöl. A találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény (a továbbiakban: Szt.) különbséget tesz találmánybitorlás és szabadalombitorlás között. A találmánybitorlást az követi el, aki „ellopja” más találmányát, és arra a saját nevében szabadalmi bejelentést tesz.⁸ Ezzel szemben szabadalombitorlást az követ el, aki a már szabadalmi oltalom alatt álló találmányt jogosulatlanul hasznosítja.

A büntetőjogi bitorlás (annak is az első fordulója) szűkebb, mint a polgári jogi fogalom: a találmánybitorlással (és a mintabitorlással) mutat rokonságot. Az értelmező rendelkezés alapján nem tartozik a védett jogtárgy körébe a védjegy (és egyéb árujelző). Ennek oka, hogy ezen oltalmi forma elsődlegesen árujelző, megkülönböztető funkciót tölt be: nem kapcsolódik hozzá a többi oltalmi formánál és a szerzői jognál megkövetelt alkotótévekenység.⁹

⁷ Berkes: i. m. (4), p. 869.

⁸ Szt. 34. § Ha a szabadalmi bejelentésnek vagy a szabadalomnak a tárgyát jogosulatlanul másnak a találmányból vették át, a sértett vagy jogutódja követelheti annak megállapítását, hogy a szabadalom egészben vagy részben őt illeti meg, valamint kártérítést követelhet a polgári jogi felelősség szabályai szerint.

⁹ Ezért nem is tartalmaz a védjegy törvény „megjelölésbitorlást”, csak védjegybitorlást.

1.2.2. A tényállás két fordulata két *jogtárgyat* véd: az első a szellemi alkotásokhoz fűződő vagyoni viszonyokat, a második a szellemi alkotások érvényesítéséhez kapcsolódó személyiségi jogokat.

1.2.3. A bűncselekmény *elkövetési tárgya* a (2) bekezdésben meghatározott vagyoni értékkel bíró szellemi alkotás.

1.2.4. Az *elkövetési magatartás* a két fordulatban teljesen különböző.

Az első fordulat elkövetési magatartása a más szellemi alkotásának sajátként való feltüntetése (a szabadalmi jogban találmánybitorlás, szerzői jogban plágium), mely a csalással mutathat rokon vonásokat. Lényeges különbség azonban, hogy a csalás csak jogtalan haszonszerzési céllal valósítható meg, míg a bitorlás célzatot nem követel. A jogirodalomban vitatott, hogy a bitorlás mulasztással is, vagy csak tevészel valósítható-e meg.¹⁰ Bár a gyakorlatban nehéz elképzelni a mulasztásos alakzatot, elvi síkon nem zárjuk ki ennek a lehetőségét.

Az első fordulat eredménybűncselekmény: a sértett oldalán vagyoni hátrányt feltételez. A vagyoni hátrány fogalmát a Btk. 137. § 5. pontja határozza meg, amely szerint vagyoni hátrány a vagyonban okozott kár és az elmaradt vagyoni előny. (Kár: a bűncselekménnyel a vagyonban okozott értékcsökkenés.)

A második fordulatban jelölt elkövetési magatartás visszaélészerű tevékenységet feltételez, amely a zsarolással mutat némi rokonságot, „mert konkrét cselekvésre készíti az alkotót (szerzőt), mégpedig arra, hogy a döntési pozícióban lévő hatalmával visszaélő személyt díjhoz, haszonhoz, nyereséghez juttassa.”¹¹ A tényállás nem követel eredményt, vagyis immateriális bűncselekmény.

1.2.5. A bitorlás első elkövetési magatartásának *alánya* bárki lehet, míg a második, zsarolási típusú megvalósulási formájának az alánya olyan személy, akinek munkakörénél fogva kötelezettsége a szellemi alkotásokkal kapcsolatos ügyintézés.

1.2.6. A bűncselekmény *rendbelisége* a sértettek számához igazodik.

¹⁰ A Btk. magyarázata szerint tevészel és mulasztással egyaránt megvalósulhat a bűncselekmény, míg a *dr. Kármán Gabriella, dr. Mészáros Ádám, dr. Nagy László Tibor és dr. Szabó Imre* által készített, *A szellemi tulajdonjogokat sértő bűncselekmények vizsgálata c. empirikus elemzés* szerint (Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2010, kézirat) a bűncselekmény csak tevészel valósítható meg.

¹¹ *Berkes*: i. m. (4), p. 772–723.

1.3. A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése

329/A. § (1) Aki másnak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát hasznoszerzés végett vagy vagyoni hátrányt okozva megsérti, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a szerzői jogi törvény szerint a magáncélú másolásra tekintettel a szerzőt, illetve a kapcsolódó jogi jogosultat megillető üreshordozó díj, illetve reprográfiai díj megfizetését elmulasztja.

(3) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértését

- a) jelentős vagyoni hátrányt okozva,
- b) üzletszerűen követik el.

(4) A büntetés

- a) öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértését különösen nagy vagyoni hátrányt,
- b) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértését különösen jelentős vagyoni hátrányt okozva követik el.

1.3.1. A bűncselekmény tárgya a szerzői jogi védelem alatt álló szellemi alkotás, vagyis mindaz, amit az Sztj. szerzői jogi védelemben részesít. Az *elkövetési tárgy* nemcsak egy dolog lehet, hanem a nem tárgyasult formában létrejött alkotás is (pl. előadás), de a Btk. 329/A. § (2) bekezdése értelmében az üreshordozói és reprográfiai díj is e körbe tartozik.

A szerzői vagy a szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése tényállását a jogalkotó a (2) bekezdéssel egészítette ki, kifejezetten rögzítve ezáltal, hogy a szerzői jogban szabályozott két átalánydíj típusú díj megfizetésének elmulasztását is a szerzői vagy az ahhoz kapcsolódó jog megsértésének kell tekinteni, és ugyanúgy kell szankcionálni, mint a szerzői vagy a szerzői joghoz kapcsolódó jog megsértését.

A törvényi tényállás ún. *keretdiszpozíció*, amelyet külön törvény, azaz az Sztj. elkövetéskor hatályos rendelkezései töltenek ki tartalommal. Ez azt is jelenti, hogy a Btk. nem határoz meg a szerzői jogi törvény szabályaitól eltérő fogalomrendszert, hanem visszautal a hatályos szerzői jogi törvény rendelkezéseire. Ez a tényállás a szerzői jogot sértő, azaz az Sztj. bármely rendelkezésével ellentétes magatartást a büntetőtörvényi tényállás alá vonja, és ezáltal lényegileg az egész szerzői jogot kriminalizálja.¹²

Figyelemmel arra, hogy egy kerettényállásról beszélünk, fennáll az a sajátos jogi helyzet, hogy a kerettényállást kitöltő jogszabály polgári jogi jogterületről való. A szerzői jogi tör-

¹² Bérces László, Gyenge Anikó, Lendvai Zsófia: A szerzői jogi jogsértések esetén alkalmazandó jogi eszközökről. Segédanyag a gyakorlat számára. ASVA, Budapest, 2009, p. 63.

vény megsértése azonban távolról sem jelenti a büntetőjogi felelősség automatikus megállapíthatóságát, a kétféle felelősség egybeesését.

Alapelv, hogy a büntetőbírósgot abban a kérdésben, hogy a terhelt követett-e el és milyen bűncselekményt, nem köti a más eljárásban, így különösen a polgári eljárásban, a szabálysértési vagy a fegyelmi eljárásban hozott határozat, illetve az abban megállapított tényállás.¹³

Az Sztj. is csak exemplifikatív jelleggel sorolja fel a védelemben részesülő szellemi termékeket. Míg a szerzői jog tárgya az egyéni, eredeti alkotás, addig a szerzői joghoz kapcsolódó, így *elsősorban* a szomszédos jogok tárgya ennek a műnek a közzététele, nyilvánosság felé közvetítése.

Az Sztj. 4. § (1) bekezdése szerint a szerzői jog azt illeti meg, aki a művet megalkotta, a törvény a szerzőnek mind vagyoni, mind személyhez fűződő jogait védi.

A szerzőt az Sztj. 9. §-a szerint művével kapcsolatban már a mű keletkezésének időpontjától kezdve megilleti a szerzői jogok összessége, azaz személyhez fűződő, valamint vagyoni jogainak védelme.

Személyhez fűződő jogai közé tartozik a mű nyilvánosságra hozatala, a mű egységének védelme, a szerző nevének feltüntetése és a személyhez fűződő jog gyakorlása. Az Sztj. 9. § (2) bekezdése szerint a szerző személyhez fűződő jogait nem ruházhatja át, azok másként sem szállhatnak át, és a szerző nem mondhat le róluk.

A vagyoni jogok körében az Sztj. 16. § (1) bekezdése szerint a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére, melyért a szerzőt díjazás illeti meg. Felhasználásnak minősül a többszörözés, a terjesztés, a nyilvános előadás, a mű nyilvánossághoz való közvetítésének joga, valamint az átdolgozás és a kiállítás. Az Sztj. eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerezhető.

A vagyoni jogok – főszabály szerint – ugyancsak nem ruházhatók át, másként sem szállhatnak át, és azokról lemondani sem lehet, azok felhasználására engedély felhasználási szerződéssel szerezhető.

A szerző vagyoni jogai közül a legjelentősebb a felhasználás engedélyezésének a joga, így a mű engedély nélküli felhasználója is elköveti a szerzői jogok megsértésének bűncselekményét.

Az Sztj. IV. fejezete meghatározza a szabad felhasználás eseteit, mely a védelmi idő lejárta előtt biztosítja meghatározott esetekben a műhöz való díjtalan és a szerző engedélye nélküli hozzáférést a kedvezményezettnek (például idézés, oktatási célú átvétel, magán- vagy közintézményi célú másolat készítése). A szabad felhasználás korlátja minden esetben az, hogy az a jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálhatja.

¹³ A büntetőjogi felelősség önálló elbírálásának alapelve (Be. 10. §).

A gyakorlatban nagy számban fordulnak elő olyan esetek, amikor a bíróságnak a szoftvermásolás jogsértő voltának kérdésében kell állást foglalnia. Az Sztj. 35. § (1) bekezdése szerint a szoftver másolása nem vonható a szabad felhasználás körébe, így megvalósítja a szerzői és a szomszédos jogok megsértésének vétségét, aki a saját számítógépének a lemezére (winchester) a más számítógépi programját és a hozzá tartozó dokumentációkat (szoftvereket) viszi át, amelyekért szerzői díjat nem fizet, és e tevékenységével összefüggésben a szoftverek szerzőinek vagyoni hátrányt okoz.¹⁴

Egységes a bírói gyakorlat abban is, hogy megvalósítja a szerzői és szomszédos jogok megsértésének vétségét az, aki számítógépi programot kizárólag saját felhasználásra, nem forgalomba hozatal vagy jövedelemszerzés céljából egy példányban lemásol.

A Legfelsőbb Bíróság határozata indoklásában kiemeli, hogy amennyiben a program megvásárlásával a szerzői jogdíjat megfizetik, a vásárló az egy példányban történő, forgalomba hozatal vagy jövedelemszerzés nélküli magáncélú másolat készítésével nem sérti meg a szerző jogos érdekeit, mert ilyenkor a hordozó árában benne rejlik üreshordozói díj kompenzálja azokat.¹⁵

1.3.2. A bűncselekmény *elkövetési magatartása* a fentebb felsorolt, a szerzőt megillető jogosultságok megsértése. A 329/A. § (1) bekezdésének tényállása konkrétan nem határozza meg, hogy mely elkövetési magatartással követhető el a szerzői jogok megsértésének bűncselekménye, hanem a jogsértéssel összefüggésben bekövetkezett eredményre fekteti a hangsúlyt, azaz materiális bűncselekmény.

A tényállás (2) bekezdése ezzel szemben eredményt nem tartalmaz, a díj megfizetésének elmulasztását pönalizálja.

A törvényhozó egy tényálláson belül célzatot és eredményt is értékel, ezáltal a bűncselekménynek két elkövetési fordulata van. Az első fordulatban szabályozott elkövetési magatartás megvalósítása során az elkövető haszonszerzés végett cselekszik, magatartása a célzattól következően kizárólag egyenes szándékkal véghez vitt magatartás lehet. A szerzői jogok haszonszerzés végett történő megsértéséhez nem szükséges, hogy az elkövető bármilyen haszonra szert tegyen, a bűncselekmény befejezetté válik az ennek érdekében elkövetett jogsértő cselekvéssel.

A törvényi tényállás második fordulata ezzel szemben eredmény bekövetkezését kívánja meg, mégpedig a jogsértő magatartással okozati összefüggésben bekövetkezett vagyoni hátrányt.

Ennek a diszpozíciónak a sajátosságából az következik tehát, hogy az első elkövetési fordulattal befejezett bűncselekmény kizárja a második elkövetési fordulat kísérletének megállapíthatóságát, hiszen ez a kétszeres értékelés tilalmának büntetőjogi alapelvébe ütközne.

¹⁴ BH2000. 228.

¹⁵ BH2003.101.

Amennyiben mindkét elkövetési fordulat megvalósul, látszólagos anyagi halmazatról beszélhetünk.

Tapasztalatunk szerint a vagyoni hátrány meghatározása jelenti az egyik legnagyobb gyakorlati problémát. Általánosnak mondható, hogy ennek meghatározása szakértő igénybevételével történik, azonban a szakértők által alkalmazott számítási módszerek nem egységesek. Ez annak is betudható, hogy sok esetben az amúgy is kirendelésre kerülő műszaki szakértőt (jellemzően informatikust) kéri fel a kirendelő hatóság a vagyoni hátrány meghatározására, jóllehet ez inkább árszakértő vagy műszaki vagyonértékelési szakértő kompetenciájába tartozna.

A kérdés bonyolultságának szemléltetésére álljon itt néhány gyakorlati probléma.

- Sokáig kérdéses volt, hogy a jogsértő vagy az eredeti mű árából kell-e kiindulni. Ma már általános, hogy az eredeti mű árát kell alapul venni.
- Kérdés azonban, hogy a kiskereskedelmi árból kell-e kiindulni. Amennyiben igen, le kell-e vonni az áfán kívül az egyéb költségeket (pl. szállítás, csomagolás)?
- Nem egységes annak megítélése sem, hogy a műpéldány elkövetéskor vagy a szakértői vélemény készítésekor érvényes ára a releváns. (Ez különösen szoftverek esetében lehet lényeges szempont, mivel a dinamikus fejlődésnek köszönhetően bizonyos termékek ára akár néhány hónap alatt drasztikusan megváltozik.)
- A vagyoni hátrány meghatározásakor indokolt lehet különbséget tenni a jogsértés típusa, a jogellenes felhasználás egyes módjai között.
- Figyelembe kell-e venni, hogy a fogyasztók sok esetben az eredeti terméket az eredeti áron nem vásárolnák meg, így odáig is el lehet jutni, hogy vagyoni hátrány nem is áll be. Nézetünk szerint a jogosult kutatási és fejlesztési, valamint marketingköltségei azonban vagyoni hátrányként mindenképpen figyelembe veendőek.

Mindenképpen szükséges lenne ennek a gyakorlatnak – akár egy munkacsoport felállítással történő – egységesítése, különös tekintettel arra, hogy a minősített esetek is a vagyoni hátrány mértékéhez igazodnak.

1.3.3. A bűncselekmény *alanya* bárki lehet.

1.3.4. A bűncselekmény csak *szándékosan* követhető el, a gondatlan elkövetést a Btk. már nem rendeli büntetni. A vétségi alapeset első fordulata célzatos bűncselekmény, így az csak egyenes szándékkal követhető el.

1.3.5. A bűncselekményt az okozott vagyoni hátrány mértéke és az üzletszerű elkövetés *minősíti* súlyosabban.

1.3.6. A *halmazat* a sértettek számához igazodik, azonban az adott ügy sértettjének megállapítása a gyakorlatban számos problémát vet fel.

Az Sztj. főszabályként kimondja, hogy a vagyoni jogok nem ruházhatók át, azonban a törvény meghatározott esetekben – például szoftverek, filmek, munkaviszonyban vagy más, hasonló jogviszonyban alkotott művek esetén – gazdasági megfontolásból mégis lehetővé teszi a vagyoni jogok átruházását, melynek az a következménye, hogy az átszállást követően a vagyoni jogok egésze a jogszerzőt illeti meg, a szerző ilyen jogosultságai megszűnnek. Emiatt fordulhat elő például a filmek esetében, hogy a bűncselekmény sértettje(i) nem a szerző(k), hanem a forgalmazó.

Kiemelendő e körben a közös jogkezelő szervezetek sértetti minősége, hiszen a közös jogkezelő is a saját nevében lép fel a vagyoni jogok jogosultjaként a jogsértések ellen is, így álláspontunk szerint a közös jogkezelő mögött álló szerzők nem lehetnek sértettjei a bűncselekménynek.

1.3.7. A bűncselekmény *stádiumait* illetően a gyakorlatban korábban a kísérlet megállapíthatósága volt problematikus. A tényállás eredeti szövege ugyanis a vagyoni hátrány bekövetkezését mint eredményt kívánta meg a bűncselekmény befejezettségéhez, így amennyiben az eredmény elmaradt, a bűncselekmény kísérlete volt megállapítható. Erre a megállapításra jutott a bíróság, amikor az elkövető szándéka a jogellenesen másolt videokazettáknak értékesítésre felkínálásával 32 tulajdonos érdekeinek a sérelmére irányult, de a cselekmény eredményének – a vagyoni hátránynak – a bekövetkezését a próbavásárlás folytán történt leleplezés és a videokazetták lefoglalása megakadályozta.¹⁶

Jelenleg a bűncselekmény kísérlete csak abban az esetben valósítható meg, ha az elkövető egyenes vagy eshetőleges szándékkal megsérti ugyan a szerzői vagy a szerzői joghoz kapcsolódó jogokat, azonban vagyoni hátrány nem következik be, és haszonszerzési célzat sem állapítható meg. (Hiszen ebben az esetben az első fordulat szerinti bűncselekmény befejezett lenne.)¹⁷

Jelenleg a szerzői vagy a szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése bűncselekménnyel – szemben az áru hamis megjelölése és az iparjogvédelmi jogok megsértése bűncselekménnyel – nincs szabálysértési alakzata.

Álláspontunk szerint, mivel hasonló jogtárgyat védő bűncselekményekről van szó, a fokozatosság megteremtése érdekében megfontolást érdemel egy százezer forintos elkövetési értékhatárban meghatározott szabálysértési tényállás megalkotása azért, hogy maradéktalanul érvényesülhessen a büntetőjog *ultima ratio* jellege.

¹⁶ BH 1998.324.

¹⁷ Kármán, Mészáros, Nagy, Szabó: i. m. (10), p. 44–45.

1.4. A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátszása

329/B. § (1) Aki a szerzői jogról szóló törvényben meghatározott hatásos műszaki intézkedést hasznoszerzés végett megkerüli, vagy e célból ehhez szükséges eszközt, terméket, berendezést vagy felszerelést

a) készít, előállít,

b) átad, forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a szerzői jogról szóló törvényben meghatározott hatásos műszaki intézkedés megkerülése céljából az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő gazdasági, műszaki, szervezési ismeretet másnak a rendelkezésére bocsátja.

(3) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a szerzői jogról szóló törvényben meghatározott hatásos műszaki intézkedés kijátszását üzletszerűen követik el.

(4) Nem büntethető az (1) bekezdés a) pontja esetén, aki – mielőtt a szerzői jogról szóló törvényben meghatározott hatásos műszaki intézkedés megkerüléséhez szükséges eszköz, termék, berendezés, felszerelés készítése, illetőleg előállítása a hatóság tudomására jutott volna – tevékenységét a hatóság előtt felfedi, és az elkészített, illetőleg az előállított dolgot a hatóságnak átadja, valamint lehetővé teszi a készítésben, illetőleg előállításban részt vevő más személy kiténének megállapítását.

A Btk. 329/B. §-ának tényállását megalkotó törvény indokolása értelmében – eleget téve hazánk nemzetközi szerződésből eredő kötelezettségeinek is – a szerzői jog megsértésének következményeit kell alkalmazni minden olyan cselekményre, amely a szerzői jog védelmére szolgáló hatásos műszaki intézkedés kijátszását jogosulatlanul lehetővé teszi, vagy megkönnyíti.

1.4.1. A bűncselekmény jogi tárgya megegyezik a Btk. 329/A. §-ában szabályozott deliktuméval, hisz egyet – a mű nyilvánosságához való közvetítésének jogát – kiemel a szerző szellemi alkotáshoz fűződő jogai közül, a bűncselekménnyel az ezt sértő vagy veszélyeztető magatartást pönalizálja.

1.4.2. A bűncselekmény elkövetési tárgya a műszaki intézkedésnek minősülő – az Sztj. 95. § (3) bekezdése szerinti – minden olyan eszköz, alkatrész vagy technológiai eljárás, illetve módszer, amely arra szolgál, hogy a szerzői jog jogosultja által nem engedélyezett cselekményeket – rendeltetésszerű működése révén – megelőzze vagy megakadályozza. Ilyen műszaki intézkedések a CD-k írásvédett funkciói, a kódolt csatornák dekóderei stb.

A műszaki intézkedés pedig akkor hatásos, ha a mű felhasználását a jogosultak a hozzáférést ellenőrző vagy védelmet nyújtó olyan eljárás – különösen kódolás vagy a mű egyéb át-

alakítása, vagy másolatkészítést ellenőrző mechanizmus – útján ellenőrzik, amely alkalmas a védelem céljának elérésére.

1.4.3. A bűncselekmény *elkövetési magatartása* a hatásos műszaki intézkedés megkerülése, vagy az ehhez szükséges eszköz, termék, berendezés vagy felszerelés készítése, előállítása, átadása, forgalomba hozatala és a kereskedés.

Az (1) bekezdésben szabályozott elkövetési magatartás kétszeresen is célzatos, hiszen az elkövető haszonszerzés végett és a műszaki intézkedés megkerülése érdekében cselekszik. Így a bűncselekmény csak egyenes szándékkal követhető el. Ebből következik tehát, hogy ha a műszaki intézkedés megkerülését az eszköz lehetővé teszi, de a büntetőeljárás során fény derül rá, hogy annak létrehozója nem ennek érdekében állította elő, a terhelt – bűncselekmény hiányában – nem vonható büntetőjogi felelősségre, úgyszintén igaz ez a haszonszerzési célzat nélküli elkövetésre is.

A tényállás (2) bekezdése *sui generis* részesi, azaz bűnsegédi magatartást nyilvánít büntetendőnek, hisz megvalósítja a bűncselekményt az is, aki a hatásos műszaki intézkedés megkerülése céljából az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő gazdasági, műszaki, szervezési ismeretet másnak a rendelkezésére bocsátja.

Ez az elkövetési magatartás a haszonszerzési célzatot nem tartalmazza, így a bűncselekményt az is elköveti, aki egy jelszót, kódot akár ellenszolgáltatás nélkül is más rendelkezésére bocsát.

1.4.4. A bűncselekmény minősített esete az üzletszerű elkövetés. A jogalkotó büntetlenséget biztosít annak, aki – mielőtt a szerzői jogról szóló törvényben meghatározott hatásos műszaki intézkedés megkerüléséhez szükséges eszköz, termék, berendezés, felszerelés készítése, illetőleg előállítása a hatóság tudomására jutott volna – tevékenységét a hatóság előtt felfedi, és az elkészített, illetőleg az előállított dolgot a hatóságnak átadja, valamint lehetővé teszi a készítésben, illetőleg előállításban részt vevő más személy kilétének megállapítását.

A büntethetőségi akadály csak a tényállás (1) bekezdésének *a)* pontja szerinti – készítés és előállítás – elkövetési magatartás tanúsítása esetén és csak annak javára értékelhető, akinek tevékenysége folytán maradt el a megkerülést szolgáló eszköz forgalomba hozatala.

1.5. Jogkezelési adat meghamisítása

329/C. § Aki más szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelme alá tartozó művének, illetőleg teljesítményének a felhasználásával összefüggésben megjelenített, és a szerzői jogról szóló törvényben meghatározott jogkezelési adatot haszonszerzés végett jogosulatlanul eltávolítja vagy megváltoztatja, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

Az előbbieken tárgyalt bűncselekménnyel mutat hasonlóságot a jogkezelési adat meghamisítása törvényi tényállás. A mögöttes jogszabály ez esetben is az Szjt., amely kimondja, hogy a szerzői jog megsértésének következményeit kell alkalmazni a jogkezelési adat jogosulatlan eltávolítására vagy megváltoztatására, továbbá olyan művek jogosulatlan terjesztésére, terjesztés céljából történő behozatalára, sugárzására vagy a nyilvánossághoz másként történő közvetítésére, amelyekről eltávolították vagy amelyekben megváltoztatták a jogkezelési adatot, feltéve, hogy a felsorolt cselekmények bármelyikét elkövető személy tudja, vagy az adott helyzetben általában elvárható gondosság mellett e személynek tudnia kellene, hogy cselekményével lehetővé teszi, megkönnyíti vagy leplezi a szerzői jog megsértését, vagy mást arra indít.

1.5.1. A bűncselekmény védett *jogi tárgya* tágabb értelemben a szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogok sérthetlensége.

1.5.2. *Elkövetési tárgya* a jogkezelési adat, melynek fogalmát az Szjt. 96. § (2) bekezdése határozza meg: jogkezelési adat a jogosultaktól származó minden olyan adat, amely a művet, a szerzőt vagy a műre vonatkozó jogok más jogosultját azonosítja, vagy a felhasználás feltételeiről tájékoztat, ideértve az ilyen adatokat megjelenítő számokat vagy jelzéseket is, feltéve, hogy az adatokat a mű példányához kapcsolják, illetve a mű nyilvánosságához történő közvetítésével összefüggésben jelenítik meg.

A jogalkotó védelemben részesíti tehát a jogkezelési adat bármely formáját, amely a mű azonosítását lehetővé teszi. A jogkezelési adat a szerzők védelmét szolgálja, pontosabban azoknak a mű nyilvánosság felé közvetítéséhez fűződő személyiségi jogait oltalmazza. Ugyanakkor védi a vagyoni jogokat is, mert a jogkezelési adat által a mű felhasználása nyomon követhetővé, dokumentálhatóvá válik.¹⁸

1.5.3. A bűncselekmény *elkövetési magatartása* a jogkezelési adat eltávolítása vagy megváltoztatása, azaz meghamisítása.

1.5.4. A bűncselekmény célzatos, hisz tényállási elem az elkövető haszonszerzésre törekvése, így csak egyenes *szándékkal* követhető el, és csak akkor tényállásszerű, amennyiben jogosulatlan az eltávolítás vagy a megváltoztatás. A gondatlan elkövetés büntetőjogi következményt nem von maga után.

1.5.5. Érdekes, hogy a jogalkotó e bűncselekmény esetében minősített esetet nem határoz meg, így nem rendeli súlyosabban büntetni az üzletszerű elkövetést, ugyanakkor a rendszeres haszonszerzés súlyosabb szankcionálása itt is indokolt lenne.

¹⁸ Berkes: i. m. (4), p. 777.

1.6. Iparjogvédelmi jogok megsértése

329/D. § (1) Aki a jogosultnak törvény, kihirdetett nemzetközi szerződés vagy európai közösségi rendelet alapján fennálló szabadalmi oltalomból, növényfajta-oltalomból, kiegészítő oltalmi tanúsítványból, védjegyoltalomból, földrajzi árujelző-oltalomból, formatervezési mintaoltalomból, használati mintaoltalomból, illetve topográfiaoltalomból eredő jogát az oltalom tárgyának utánzásával vagy átvételével megsérti, és ezzel vagyoni hátrányt okoz, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha az iparjogvédelmi jogok megsértését

- a) jelentős vagyoni hátrányt okozva,
- b) üzletszerűen követik el.

(3) A büntetés

a) öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az iparjogvédelmi jogok megsértését különösen nagy vagyoni hátrányt,

b) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha az iparjogvédelmi jogok megsértését különösen jelentős vagyoni hátrányt okozva követik el.

1.6.1. A tényállás által védett jogtárgy az iparjogvédelmi jogokhoz kapcsolódó jogok sértetlensége.

1.6.2. A bűncselekmény *elkövetési tárgya* a Magyarországon érvényes iparjogvédelmi jog, melyet a különböző ágazati törvények, nemzetközi szerződések és közösségi jogszabályok határoznak meg. A büntetőjogi védelem tehát a szellemi alkotások azon elemeire terjed ki, amelyek egy meghatározott hatósági aktussal (lajstromozással) keletkeznek, így nem tartozik e körbe a szerzői jog, mely hatósági aktus nélkül, a szerzői mű megalkotásával jön létre.

1.6.3. A bűncselekmény *sértettje* az iparjogvédelmi jog jogosultja.

1.6.4. A cselekmény *materiális* bűncselekmény: csak akkor tényállásszerű, ha az iparjogvédelmi jog megsértésével az elkövető vagyoni hátrányt is okoz. A cselekmény szabálysértési alakzatától éppen az határolja el a bűncselekményt, hogy a szabálysértési alakzat nem követel vagyoni hátrányt. (Az egyes szabálysértésekről szóló 218/1999. XII. 28. Korm. rendelet 152. §).

Fontos kiemelnünk, hogy az elkövetési érték meghatározásakor a hamis, iparjogvédelmi jogot sértő termék árából, míg a vagyoni hátrány meghatározásakor az eredeti termék árából kell kiindulni.

1.6.5. A bűncselekmény *alapesete* vétség. Az okozott vagyoni hátránynak nincs minimumértéke, így akár a legcsekélyebb vagyoni hátrány okozásával is megvalósulhat a bűncselekmény. *Minősített esetei* büntettek, melyeknek büntetési tételei az okozott vagyoni hátrány mértékétől, illetve az üzletszerű elkövetési módtól függenek. Legsúlyosabb esetben – különösen jelentős vagyoni hátrány okozása esetén – a cselekmény kettőtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett.¹⁹

1.6.6. A bűncselekmény *alanya* bárki lehet.

1.6.7. Az *elkövetési magatartás*: az egyes iparjogvédelmi jogok megsértése az oltalom tárgyának utánzásával vagy átvételével.

Az ágazati törvények [így például a Védjegyek és földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény (továbbiakban: Vt.)] elkövetéskor hatályos szabályai határozzák meg, hogy mi minősül az adott iparjogvédelmi jog megsértésének. Ebből a szempontból tehát a tényállás – akárcsak a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése – kerettényállás.

Amíg azonban a Btk. 329/A. § (1) bekezdésének tényállása konkrétan nem határozza meg, hogy mely elkövetési magatartással követhető el a szerzői jogok megsértésének bűncselekménye, addig a Btk. 329/D § – további tényállási elemként – csak az oltalom tárgyának utánzásával, átvételével történő jogsértést pónalizálja.

Dogmatikai és gyakorlati szempontból is kiemelkedően fontos e két elkövetési magatartás elemzése.

Az áru hamis megjelölésével kapcsolatban ismertettük már a BH2007. 398. sz. döntés tényállását. A terhelt üzletében számos, hamis márkajelzéssel ellátott terméket foglaltak le. A nyomozás iparjogvédelmi jogok megsértésének vétsége miatt indult, és a terhelt ellen e bűncselekmény alapján emeltek vádat. A jogerős ítélet is megállapította, hogy a vádlott négyrendbeli iparjogvédelmi jogok megsértésének vétségét követte el.

A jogerős ítélet ellen a megyei főügyészség által előterjesztett felülvizsgálati indítvánnyal kapcsolatban a Legfőbb Ügyészség kifejtette, hogy az irányadó tényállás alapján a kereskedő terhelt cselekménye nem védjegy utánzása vagy átvétele volt, hanem a versenytárs hozzájárulása nélkül, annak jellegzetes megjelöléssel ellátott áruját forgalomba hozatal végett megszerezte és tartotta. A terhelt ezzel a magatartásával kizárólag az áru hamis megjelölése büntettének a törvényi tényállását valósította meg.

¹⁹ Btk. 138/A. § E törvény alkalmazásában az érték, a kár, a vagyoni hátrány, valamint az adóbevétel, illetőleg a vámbevétel csökkenése

- a) kisebb, ha húszezer forintot meghalad, de kétszázezer forintot nem halad meg,
- b) nagyobb, ha kétszázezer forintot meghalad, de kétmillió forintot nem halad meg,
- c) jelentős, ha kétmillió forintot meghalad, de ötvenmillió forintot nem halad meg,
- d) különösen nagy, ha ötvenmillió forintot meghalad, de ötszázmillió forintot nem halad meg,
- e) különösen jelentős, ha ötszázmillió forintot meghalad.

A Legfelsőbb Bíróság a felülvizsgálati indítványt alaposnak találta. Kifejtette, hogy a Btk. 329/D. §-ának (1) bekezdésében meghatározott iparjogvédelmi jogok megsértésének vétségét az követi el, aki a jogosultnak szabadalmi oltalom, használati- vagy formatervezésimintaultalom, topográfiaoltalom, védjegy vagy földrajzi árujelző oltalma alapján fennálló jogát az oltalom tárgyának utánzásával vagy átvételével megsérti, és ezzel vagyoni hátrányt okoz.

A Legfelsőbb Bíróság döntése alapján: „az *utánzás* eredménye az oltalom tárgyához – tehát az áru (vagy szolgáltatás) megkülönböztetésére alkalmas megjelöléshez – hasonló megjelenítés (megjelölés), amely az eredeti oltalom tárgyának a látszatát kelti. Az utánzás ennek megfelelően olyan tevékenység, amelynek eredményeként az oltalom tárgyához hasonló, azzal összetéveszthető megjelenítés, megjelölés jön létre. Ezzel szemben az oltalom tárgyának *átvétele* esetén az oltalom eredeti tárgyát – tehát az áru vagy a szolgáltatás megkülönböztetésére szolgáló megjelölés eredeti példányát – olyan tárgyon (dolgon) tüntetik fel, amely egyébként nem tárgya az oltalomnak.”

Az irányadó tényállás nem tartalmazott arra vonatkozó adatokat, hogy a terhelt az ítéletben felsorolt, s védjegyoltalomban részesülő árucikkeken szereplő márkajelzéseket utánozta (meghamisította) vagy átvette volna. A terhelt kizárólag kiskereskedelmi tevékenységet folytatott. Az üzletében értékesített ruházati termékeket nem ő termelte (termeltette) vagy állította (állíttatta) elő, hanem azokat készen szerezte be, így a Legfelsőbb Bíróság döntése alapján a terhelt e magatartása a Btk. 296. §-ába ütköző áru hamis megjelölésének tényállási elemeit valósította meg.

A BH-ban foglalt elvi megállapítások a joggyakorlatban meghonosodtak. Utánzáson és átvételen a gyakorlat valamilyen „alkotó-” tevékenységet ért, és gyakran tapasztaljuk, hogy a pusztán „forgalmazást” már az eljárás nyomozati szakában – elsősorban védjegyek jogosulatlan használata, de formatervezési minták jogosulatlan hasznosítása esetén is – áru hamis megjelölése büntetettének minősítik.

Kérdés azonban, hogy a jogalkotó eredeti szándéka is arra irányult-e, hogy az iparjogvédelmi jogok megsértését ezen „produktív” cselekményekkel elkövetett jogsértésekre korlátozza. Véleményünk szerint az „utánzás” és az „átvétel” értelmezhető akként is, hogy – szemben az ágazati törvényekben található bitorlás objektív felelősségen alapuló jogintézményével – egyfajta szubjektivitást, a termék hamis voltát átfogó tudati elemet építi be többlet tényállási elemként.

Nehéz eldönteni tehát, hogy maga a jogszabály korlátozza-e le az elkövetési magatartást, vagy esetleg az ismertetett BH értelmezi azt túl szűken, az azonban megállapítható, hogy sem az „utánzás”, sem az „átvétel” fogalma nem kellően egyértelmű. Bár a Legfelsőbb Bíróság a fentiek szerint már állást foglalt a kérdésben, ahogy azt látni fogjuk, ez a jogértelmezés számos gyakorlati nehézséget eredményez. Úgy véljük, hogy indokolt lenne a forgalmazási cselekményekre is kiterjeszteni ezen bűncselekmény alkalmazhatóságát akkor, amikor bizonyítható, hogy az elkövető tudata kiterjedt arra, hogy az általa forgalmazott termék sérti

más iparjogvédelmi jogát. A jogszabály szövegének pontosítása, vagy a Legfelsőbb Bíróság által kialakított jogértelmezés szélesítése e célnak egyaránt megfelelhet.

1.6.8. Elhatárolási kérdések – áru hamis megjelölése és az iparjogvédelmi jogok megsértése

Már az áru hamis megjelölésének ismertetésekor is felmerülhetett az olvasóban a kérdés: mit is keres ez a büntett – mint gazdasági bűncselekmény – a szellemi tulajdon-jogokat sértő bűncselekményeket feldolgozó tanulmányban?

Az áru hamis megjelölésének büntetvével korreláló jellegbitorlás a polgári jogban vagy másodlagos jogalap, vagy az iparjogvédelmi jogok hiánya esetén alkalmazandó jogintézmény. Ez alatt azt értjük, hogy amennyiben egy jogosultnak érvényes ipajogvédelmi joga van, legfeljebb másodlagos jogalapként hivatkozik a jellegbitorlásra. A versenytársak jellemzően akkor indítanak pert jellegbitorlás alapján, ha nincs védjegytalmuk, vagy a jellegzetes formai kialakításra formatervezésiminta-oltalmuk. Egy ilyen perben a sérelmet szenvedett félnek – általában a per felperesének – számos tényezőt kell tudnia bizonyítani: elsősorban azt, hogy az általa használt megjelölés, csomagolás stb. rendelkezik egy jellegzetes elemmel, amelyről őt vagy az ő áruját szokta felismerni a fogyasztó, és ugyanezen elem a versenytárs áruján, csomagolásán stb. is megjelenik. A bizonyítás költséges, hosszadalmas, és általában azt eredményezi, hogy a felperes megbánja, hogy piacra lépésekor nem tett védjegy- vagy formatervezésiminta-oltalmi bejelentést.

Összefoglalva tehát jellegbitorlásra másodlagos jogalapként vagy akkor hivatkozik a sérelmet szenvedett fél, ha nem rendelkezik iparjogvédelmi oltalommal. Ezzel szemben büntetőügyekben azt tapasztaljuk, hogy például a védjegytalom alatt álló megjelölésekkel összetéveszthető termékek lefoglalása során nem iparjogvédelmi jogok megsértésének vétsége miatt, hanem áru hamis megjelölésének büntette miatt folyik a nyomozás, és ítélik el az elkövetőket. Tehát ami a polgári jogban másodlagos, az a büntetőjogban elsődleges védelmi eszköz.

Ennek az ellentmondásnak az oka a fent ismertetett joggyakorlat, mely szerint az iparjogvédelmi jogok megsértésének vétségét forgalmazással nem, csak előállítás jellegű cselekménnyel lehet megvalósítani.

Kérdés, hogy miért szűkül le ezen bűncselekmény alkalmazhatósága az „előállítói” magatartásokra, és miért nem szűkül le a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének vétsége esetén? Miért részesülnek előnyben a nem lajstromozott jogok azokkal a jogokkal szemben, amelyeknek a megszerzése – és egyúttal a későbbi könnyebb jogérvényesítés – érdekében külön eljárást indítottak? Miért válik az iparjogvédelmi jogsérelem elsődleges büntetőeszközzé egy olyan bűncselekmény, amelynek eredeti rendeltetése nem ez lenne?

Jelen tanulmánynak nem célja a fenti kérdések megválaszolása. Célunk viszont a jelenlegi jogi környezetből adódó gyakorlati problémák bemutatása.

- Az áru hamis megjelölése által védett jogtárgy (a verseny tisztasága) teljesen különbözik a vagyon elleni bűncselekmények körébe tartozó iparjogvédelmi jogok megsértése által védett jogtárgytól (a jogosult vagyoni jogai). Ennek köszönhetően a sértetti reparáció az áru hamis megjelölése esetén másodlagosan jelenik csak meg. A sértetti jogok orvoslását biztosító *tevékeny megbánást* ugyanis a Btk. 36. §-a a vagyon elleni bűncselekményekkel kapcsolatban teszi lehetővé, míg a gazdasági bűncselekményekkel kapcsolatban nem. Áru hamis megjelölése esetén így a sérelmet szenvedett jogosult ha szeretne sem tudna közvetítői eljárás keretében az elkövetővel megegyezni a megfelelő elégtételadásban.
- Szintén a sértetti jogérvényesítéssel kapcsolatos az a különbség, amely abból adódik, hogy az áru hamis megjelölése esetében nem tényállási elem a *vagyoni hátrány* okozása, míg az iparjogvédelmi jogok megsértése esetén az. Az eljáró bíróságnak tehát nem kell meghatároznia a vagyoni hátrány mértékét. (Bár a büntetéskiszabás körében elvben lényeges a vagyoni hátrány mértéke az áru hamis megjelölése esetén is, tapasztalatunk szerint ezen eljárásokban a tényleges érdeksérelem nem kerül megállapításra). A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 335. §-a alapján ha a bíróság az ítéletében megállapítja a bűncselekménnyel okozott kár, vagyoni hátrány értékét, ezen összeg mértékéig az előterjesztett polgári jogi igényt érdemben el kell bírálnia, vagyis nem utasíthatja egyéb törvényes útra. Áru hamis megjelölése esetén a jogosultak így gyakran kényszerülnek az „egyéb törvényes útra”.
- Ha már iparjogvédelmi jogok megsértése miatt a jogosultak nem léphetnek fel a forgalmazókkal szemben, az áru hamis megjelölése mentsvárat jelenthet a védjegyjogosultaknak és a formatervezésiminta-oltalom jogosultjainak, hiszen ezen bűncselekmény a jellegzetes külsőt, csomagolást, megjelölést vagy elnevezést védi. Nem nyújt azonban védelmet az egyéb iparjogvédelmi jogok jogosultjainak: így a szabadalmasnak vagy a használatiminta-oltalom jogosultjának.
- Az áru hamis megjelölését csak versenytárs követheti el. Ahogy majd a lenti jogesetben is látni fogjuk, előfordulhat, hogy az, akinek egy adott árura védjegyoltalma van, nem feltétlenül jelenik meg versenytársként ezen áru piacán, így sérelmére az áru hamis megjelölésének büntette sem valósulhat meg.
- Végezetül a bűncselekmény visszatartó erejének csorbulását látjuk abban, hogy az áru hamis megjelölése büntettnek nincsenek minősített esetei, így indifferens, hogy a cselekménnyel ténylegesen mekkora kárt/vagyoni hátrányt okoztak, és az is, hogy üzletszerűen követték-e el a cselekményt. Mint súlyosbító tényezők a büntetés kiszabása során értékelendő körülmények, azonban a cselekmény így is legfeljebb három évig terjedő szabadságvesztéssel sújtható. A Btk. 38. § (3) bekezdése alapján ha a bűncselekmény büntetési tételének felső határa három évi szabadságvesztésnél nem súlyosabb, akkor szabadságvesztés helyett – egyebek mellett – közérdekű munka, pénzbün-

tetés is kiszabható. Ahogyan a későbbiekben látni fogjuk, a pénzbüntetés kiszabása a jellemző a tárgyalt bűncselekmények esetén. Ezzel szemben az iparjogvédelmi jogok megsértése esetén az okozott vagyoni hátrány alapján a cselekmény öt, sőt kettő-nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel is sújtható. Úgy véljük, hogy bizonyos esetekben, amikor igazolható, hogy az elkövető a jogsértésből élt és kiemelkedően nagy vagyoni hátrányt okozott, indokolt ezen súlyosabb büntetési tételek alkalmazása.

A fenti értelmezési problémákat szemlélteti a következő jögeset.²⁰

A vádlott „Csőrike” mintás gyertyákat forgalmazott. A „Csőrike” ábra 129 029 lajstromszám alatt nemzeti védjegyjog alatt állt az elkövetés időpontjában is. A védjegy többek között a 28. (dísz tárgyakat is magában foglaló) osztályba tartozó áruk tekintetében élvezett oltalmat. Tehát elmondható, hogy a vádlott a jogosult védjegyjogát sértő termékeket forgalmazott.

Tekintettel azonban arra, hogy iparjogvédelmi jogok megsértése a bíróság álláspontja szerint forgalmazással nem, csak gyártói jellegű cselekményekkel követhető el, és nem merült fel adat arra vonatkozóan, hogy a termékeket a vádlott maga gyártotta volna, az elsőfokú bíróság ennek vádja alól felmentette.

Az áru hamis megjelölésével kapcsolatban a másodfokú bíróság kimondta:

„Az elsőfokú bíróság helyesen állapította meg, hogy a vádlott cselekménye nem valósítja meg az áru hamis megjelölésének büntetést. A bírói gyakorlat szerint ugyanis ezen bűncselekmény elkövetési tárgya az utánzat, a hamisítvány, vagyis az az áru, amelyet a versenytárs ugyanilyen rendeltetésű árujának jellegzetes tulajdonságaival ruháztak fel (BH 2008. 326.). A sértett nem állított elő Csőrike-alakkal ellátott díszgyertyát, így az elkövető által forgalmazott termékek nem lehettek annak utánzatai. A jogosult másnak sem adott ilyen termék előállítására vonatkozó engedélyt, így Csőrike-alakkal ellátott díszgyertya valójában nem létezik.”

Tehát az iparjogvédelmi jogok megsértése a gyártás hiánya, az áru hamis megjelölése pedig a versenytársi minőség hiánya miatt nem volt megállapítható.

Az eljáró bíróságok azonban a szerzői és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértését megállapíthatónak tartották: „Kétséget kizáró módon megállapítható, hogy a vádlott által értékesített Tweety/Csőrike figura ilyen jellegzetes és eredeti alak, így a karakter általános szerzői jogi védelem alatt áll.”

Nyilvánvaló azonban, hogy egy védjegyjog alatt álló megjelölés az esetek túlnyomó többségében nem tekinthető olyan alkotásnak, amelyre vonatkozóan szerzői jogi védelem is fennállhat. (Ez egyébként jellemzően csak az ábrás vagy az összetett védjegyek esetében fordulhat elő, míg a szóvédjegyek kapcsán – néhány kivételtől eltekintve – fel sem merülhet.) A védjegyek jelentős hányadánál tehát a Btk. 329/A. §-a sem alkalmazható, így a fenti

²⁰ Pesti Központi Kerületi Bíróság 28.B. 37.452/2008/5., Fővárosi Bíróság mint másodfokú bíróság 28.Bf.7-376/2009/4., Legfelsőbb Bíróság Bhar. 5. 328/2009/6 sz. ítélete.

jogértelmezés oda vezet, hogy – a szerzői jogi védelem, valamint az áru hamis megjelölése és az iparjogvédelmi jogok megsértése tényállás alkalmazhatóságának hiánya miatt – nem marad olyan bűncselekmény, amely az említett védjegyekkel kapcsolatos jogsértések esetén megállapítható lenne.

Amennyiben az iparjogvédelmi jogok megsértése a forgalmazással is megvalósulhatna, úgy a fenti értelmezési, minősítési problémák elkerülhetőek lennének.